

i Nørmark og Andreassens læsning af en forholdsvis tilgængelig og letforståelig tekst gør, at man som filosof næsten er lettet over, at de kun lejlighedsvis og overfladisk beskæftiger sig med decideret filosofisk litteratur.

Skal man læse *Det virkelige menneske* bør man således på forhånd gøre sig klart, at man ikke får en objektiv og uhildet fremstilling af menneskets natur, men en fremstilling der er systematisk vægтет i én bestemt retning. Givet dette forbehold, og givet at man ikke tager Nørmarks og Andreassens kritik af filosofien (og af åndsvidenskaberne mere generelt) alt for alvorligt, ja så kan man faktisk lære en hel del om evolutionsteori, om hjernens opbygning og om menneskets biologiske natur. At dette så ikke er hele sandheden om mennesket, og at det i hvert fald ikke er den eneste sandhed om mennesket, er en anden sag.

Carsten Fogh Nielsen

Dyret er kommet

Thomas Hobbes: Leviathan, Informations Forlag, 2008, 572 sider, 499 kr.

Da Thomas Hobbes udgav *Leviathan* i 1651, mente han selv, at det repræsenterede en revolution i såvel den politiske tænkning som den politiske orden, og at der nu kun forestod en undervisningsopgave, altså at principperne for den rette politiske orden nu var fastlagt, og at der kun tilbage stod

at overbevise og implementere denne orden.

Hobbes havde halvt ret. Hans forslag til en politisk orden blev aldrig en succes – selv kongen, hvis magt den var skrevet til, takkede klogelig nej til denne form for legitimering baseret på frygten for magtens fravær – men til gengæld indvarslede værket en revolution i den politiske tænkning, som vi i dag stadig lever med og kan lære af.

Leviathan deler på mange måder skæbne med Machiavellis *Fyrsten* som udskældte værker, anklaget for ateisme, amoral og for at være frihedsbreve for tyranner. De har også begge haft den tvivlsomme ære at tjene som skældsord – machiavellist eller hobbesianer – og at være forbudt litteratur på mange europæiske universiteter. Samtidig er de selvfølgelig blevet ivrigt læst.

Hobbes' indflydelse på den politiske idéhistorie ligger som sagt ikke i, at han har inspireret til hverken politiske regimeformer eller ideologier. Han skriver før vor tids institutioner og ideologier opstår og navngives, hvorfor kun en anstrengt anakronisme kan få ham til at være 'totalitær', 'liberalist' eller andet tilsvarende. Nej, hans store betydning ligger i, at han introducerer eller spidsformulerer begreber og argumenter i den politiske tænkning, han udlægger spor, som senere politiske filosoffer er nødt til at forholde sig til. Hobbes hadede revolutioner og frygtede uroligheder, men skabte selv en rystelse i den politiske

tænkning, der endnu giver efterskælv i dag.

Det drejer sig bl.a. om det negative frihedsbegreb (frihed fra ydre tvang), afpersonalisering af magten fra person til embede, den horisontale og egalitære relation mellem undersåtterne, kontrakten mellem undersåtterne som den legitime magts ophav (og dermed opgøret med en metafysisk legitimering af magten som f.eks. 'konge af guds nåde', hvilket er hvorfor kongen takkede nej til Hobbes' legitimering af hans magt) og endelig det moderne individ konciperet atomistisk, dvs. autonomt og i forfølgelse af sin egeninteresse, hvor det måske mest afgørende, Hobbes foretager sig, er at deducere hele sin politiske filosofi fra enkeltindividet.

Den dobbelte ambition om både at fremlægge principperne for den rette politiske orden og samtidig at overbevise om disse princippers rigtighed er med til at forklare værkets dragende skizofreni mellem streng logisk progression og inciterende, metaforisk retorik. Værket er i sin engelske udgave en særegen smuk læseoplevelse – den retoriske styrke og den knappe, pulserende form er legendarisk for sin kraft – og det kan ikke have været nogen nem opgave at bringe dette levende, insisterende sprog til live på dansk. Det er generelt gjort godt. Dog undrer det mig, at oversætteren Claus Bratt Østergaard har valgt at overtage Hobbes' noget tilfældige brug af stort ved nogle navneord, hvilket giver teksten et bedaget præg uden at det

tjener et formål. Man kan også altid diskutere den konkrete oversættelse af forskellige ord såsom Commonwealth til Almenvellet (sidst i bogen er der tilmed en ordbog over de vigtigste begreber), men dertil er kun at sige, at der næppe kan findes danske ord, der dækker både Hobbes' mening med og vores forståelse af ordet i dag. Der er et fortolkende element i enhver oversættelse, og her føler man sig kompetent ledt af oversætteren.

To mindre irritationspunkter er der dog. For det første ville det have været rart med et indeks, men det enorme arbejde forbundet med et sådant gør det måske forståeligt, at det er undladt. Mindre forståeligt er det, at man har valgt to introduktioner til værkets indhold. Et af oversætteren, der er ganske godt og som giver nogle gode baggrundsoplysninger om bogen, forsidebilledet, *Leviathan*-figuren mm., og så et af Ole Thyssen, der på forskellig vis skæmmes af nogle unødvendige, men dog ofte hørte anakronismer. Hobbes er (lige forkert) blevet gjort til urfaderen for både liberalismen og totalitarismen og sørme om ikke Thyssen gør ham til begge dele – og det uden at reflektere over den modsætning, der kunne ligge deri. Tilmed reduceres Hobbes' projekt s. 10 til at skabe betingelserne for ”industri, handel og kunst”. Thyssens introduktion har en række gode observationer, men er også præget af en manglende forståelse af Hobbes' egentlige ærinde, hvorfor han f.eks. kun kan

undres over den rolle legitimering og religion spiller i værket.

Det epokegørende nye i *Leviathan* er, at Hobbes ikke baserer kongens position – og dermed også samfundets enhed, dets sammenhængskraft – på teologisk-politiske argumenter omkring tradition, guddommelig ret, blodets arvefølge eller lignende. I stedet hviler autoriteten på et rent sekulært grundlag: på nytte og effektivitet. Eller rettere, han tager religionens virkemidler og begrundelsesformer og anvender dem i en sekulær kontekst. Hobbes anvender religionens suggestive kraft til sekulære formål. Den enorme kraft heri observerede han under den engelske borgerkrig, som han beskriver i komplementarværket til *Leviathan*, nemlig i *Behemoth*, der underligt nok slet ikke nævnes i introduktionen, men som er uomgængeligt for at forstå Hobbes' forhold til og anvendelse af religion og for at forstå de to sidste dele af *Leviathan*, der handler om kristendommen og mørkets rige. Introduktionen følger de gængse læsninger af Hobbes ved stort set at ignorere disse dele.

De kritiske kommentarer til introduktionen skal ikke fjerne fokus fra, at dette er en kraftpræstation af oversætteren og et meget velkomment bidrag til filosofisk og politisk interesse i Danmark. Nu er der ingen undskyldning for ikke at komme i gang med den udfordring, Hobbes stillede os overfor for 350 år siden, nemlig forholdet mellem individ og

stat, mellem lydighed og beskyttelse samt mellem religion og politik.

Mikkel Thorup

Fra korstog til kortslutning

Adrian Desmond & James Moore: Darwin's Sacred Cause: Race, Slavery and the Quest for Human Origins. Allen Lane, 2009. 512 sider. £25.

Hvor mange buzzwords er det muligt at presse ind i en bogtitel? Med udgivelsen af Adrian Desmond og James Moores *Darwin's Sacred Cause: Race, Slavery and the Quest for Human Origins* må forlaget Allen Lane være tæt på en rekord. Faktisk er det kun de tre små limord "and", "the" og "for", der ikke tænder opmærksomhedslamperne. "Darwin" sælger i 2009. Kombinationen med "hellig sag" eller "hellig grund" sælger endnu mere. Når det så kan skrues sammen med de politisk ømme "race" og "slaveri" og forbindes til en "kamp om menneskets oprindelse" af det notoriske Darwin-celebrity-par Desmond & Moore, ja, så burde succesen være hjemme. I hvert fald den økonomiske.

Der er ingen tvivl om, at bogen vil blive solgt på titel og bagsidetekst. Spørgsmålet er så, om den vil blive læst — og hvordan den vil blive læst. Bogen blev allerede i efteråret 2008 hypet som et af de vigtigste bidrag til Darwinåret i 2009. Det var store ord om en bog, som på det tidspunkt endnu ikke engang var skrevet færdig.